

וַיֵּרָא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶׁה לָרֶדֶת מִן הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עִשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים וְגוֹ' כִּי זֶה מִשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הִיָּה לוֹ וְגוֹ'.¹ מהראוי לשים לב, האיך תלו שְׁאֵלְתָם מאהרן לעשות להם עגל מסכה במה שלא ידעו מה היה לו למשה, וכי מה ענין זה אל זה. עוד יש להתבונן בגוף המעשה לפי פשוטו, הלא יפלא על דור דעה פְּהָם אשר הקדימו 'נעשה' ל'נשמע', מה ראו על ככה שחזרו מדבריהם ממש תוך כדי דיבור בעוד שהמלך במסיבו², הלא דבר הוא. וגם התרגום שתרגם על 'עשה לנו אלהים' - עָבַד לָנָא דַחְלָן צַרִיךְ גַּם כֵּן הַבְנָה³.

אכן ביאור הענין הוא, כי הנה כל תכלית עבודתנו יתברך שמו בתורה ומצוות ומעשים טובים הוא - בכדי להוודע ממציאותו יתברך שמו ויתעלה, וְלִמְדַחַל מִיָּנִיָּה בְּגִין דְּהוּא עֵיקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְּכָל עֲלָמִין⁴ וְלִית אַתְר פְּנּוּי מִיָּנִיָּה⁵ מבלתי תערובות שום יראה אחרת. אמנם, למען גודל מעלות יראה זו, קשה מאד לבא למדריגתה מבלתי הקדם לה הדרגת יראה אחרת אשר ממנה ילמד לִיְרָאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא - יראת הרוממות, כנ"ל. ולדעתנו, על פְּנֵיָה זו הזהירה לנו תורתנו הקדושה על יראת תלמידי חכמים (פסחים כב א)⁶. וזאת עצה היעוצה לכל איש ישראלי⁷ כאשר בא יבא אל הצדיק שבדור, והנה ירא מְנִשֶׁת אֵלָיו וגם רמוס חצרו - מיד יתבונן בשכלו ויאמר לנפשו: מה זה אנכי ירא לנפשי - הן לא יעשה לי הצדיק דבר מה לרעה ח"ו, אין זה כי אם ממציאות קדושת השי"ת שמו ויתעלה אשר כאן נמצא אצל הצדיק השוכן אתו ודבוק בו, ומוזה מגיע עלי היראה ההוא. והנה ידרוש נא קל וחומר לעצמו; על אחת כמה וכמה להיות חרד וירא מפני מלך - מלכו של עולם, אשר הוא ממלא כל חללא דעלמין, וְלִית אַתְר פְּנּוּי מִיָּנִיָּה⁸.

ונראה בזה ביאור מאמר חז"ל בשי"ס (ברכות לג ב)⁹ התמוה לעין כל, על פסוק (דברים י יב)¹⁰ וְעַתָּה יִשְׁרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹךְ כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו', אָטוּ יראה מילתא זוטרתא היא, אִין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, עכ"ל. וכבר עמדו בזה המפרשים, כי מה הועילו בזה שתירצו 'אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא', והלא אֵלָה הַדְּבָרִים דְּבַר משה אֵל יִשְׁרָאֵל, וכי משום דלגבי דידיה מילתא זוטרתא היא גם בעיני ישראל תקטן. אכן לדברינו הנ"ל יש לומר המכוון כן, כי הנה עם בני ישראל שהיו בדורו של משה, ומה מאד יראו ממנו, כמאמר הכתוב (שמות לד ל)¹¹ וַיִּירָאוּ מִנִּשֶׁת אֵלָיו וְגו', הנה היה נקל לפנייהם להגיע אל מדריגת יראת רוממות אלהותו יתברך שמו. ולזה הטיבו אמרם חז"ל אין לגבי משה כו'¹² כלומר, לאותם שהיו גבי משה, ומחמת יראה הגדולה אשר היה להם ממנו - מילתא זוטרתא היא לגבי דידיהו להגיע ליראת השם הנכבד והנורא וכאמור. אכן, הנה יש יראה חיצונית והיא ללא הועיל תהיה, ללמוד ממנה מדריגת יראת שמו יתברך ויתעלה, וצריך האדם לְהַשְׁמֵר ממנה

¹ שמות פרק לב: (א) וַיֵּרָא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶׁה לָרֶדֶת מִן הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עִשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־יֵרָא מִשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה־הָיָה לוֹ:

² שיר השירים פרק א פסוק יב: עַד־שֶׁהִמְלִיךְ בְּמִסְבֵּי נֶרְדִי נִתְּן רִיחוֹ:

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א: עד שהמלך במסבו, ר' מאיר ור' יהודה, רבי מאיר אומר עד שהמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו ברקיע נתנו ישראל ריח רע, ואמרו לעגל (שמות ל"ב) אלה אלהיך ישראל,

³ תרגום אונקלוס: (א) וחזא עמא ארי אחר משה למיחית מן טורא ואתכניש עמא על אהרן ואמרו ליה קום עביד לנא דחלן דיהכון [דיהכון] קדמנא ארי דין משה גוברא דאסקנא מארעא דמצרים לא ידענא מא הוה ליה:

בכל מקום שכתוב 'אלהים' ככינוי 'לע"ז, מתרגם אונקלוס 'אלה' או 'טעות עממיה'. ולמה כאן תרדם דחלן/יראה?

⁴ זוהר - הקדמה דף יא עמוד ב: ירא"ה דאיהי עקרא, למדחל ב"ג למאריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיבין כמה דאתמר (דניאל ד') וכל דיירי ארעא כלא חשיבין ולשווא רעותיה בההוא אתר דאקרי (נ"א ב) 'יראה

⁵ תיקוני זוהר תקונא שבע וחמשיין דף צא עמוד ב: אית לבר נש לאמלא יקו"ק בכל ספירין ובכל כורסיין ובכל מלאכין ובכל אבר דבר נש דלית אתר פנוי מניה לא בעלאין ולא בתתאין

⁶ תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כב עמוד ב: עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים.

⁷ מאור ושמש דברים פרשת ראה: ומה גם בראותו להצדיק שנוסע אליו - אז נופל עליו פחד ויראה ורעה ונתבטל בעיני עצמו, ונופל כל השפלות ממנו. ואז יוכל לקנות לעצמו שְׁכָל וחכמה, האיך ללמוד תורה באימה ויראה, והאיך לעבוד להשי"ת באימה ויראה מקל וחומר; שאם שנופל עליו פחד ויראה מפני הצדיק ומתבונן למה מתירא ממנו - זאת הוא מפני גודל קדושתו ופרישותו, על אחת כמה וכמה מפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אשר הוא קדוש ומשמתו קדושים. וזהו שפירשו מאמרם ז"ל (פסחים כב ב) את ה' אלקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים, כי מזה היראה שמתירא מפני תלמיד חכם הצדיק - יוכל לבוא ליראה ה' מקל וחומר, כנ"ל. וגם פירשו, שזה פירוש מאמר חז"ל (ברכות לג ב) אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא, כי מכח שהיו יראים ביראה ופחד בראותם למשה רבינו ע"ה - מזה היה אצלם בנקל לירא מפני ה' מקל וחומר כנ"ל..

⁸ זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת פנחס דף רכה עמוד א: איהו סובב על כל עלמין ולית סובב לון לכל סטרא עילא ותתא ולארבע סטריין בר מניה ולית מאן דנפיק מרשותיה לבר איהו ממלא כל עלמין ולית (ס"א אלהא כו' לון בר מניה) אחרא ממלא לון. איהו מחיה לון ולית עליה אלהא אחרא למיהב ליה חיין הדא הוא דכתיב (נחמיה ט) ואתה מחיה את כלם

⁹ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד ב: ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גזניו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר: יראת ה' היא אוצר! - אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. דאמר רבי חנינא: משל, לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו - דומה עליו ככלי קטן - קטן ואין לו - דומה עליו ככלי גדול.

¹⁰ דברים פרק י פסוק יב (עקב): וְעַתָּה יִשְׁרָאֵל מָה יְקוֹק אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹךְ כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת־יְקוֹק אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹת בְּכָל־דְּרָכֶיךָ וְלֵאמֹר אֲתוֹ וְלֵעֲבֹד אֶת־יְקוֹק אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

¹¹ שמות פרק לד פסוק ל (כי תשא): וַיֵּרָא אֶהֱרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשֶׁה וְהִנֵּה קָרָן עֹר פָּגְיוֹ וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֵלָיו:

¹² בעל שם טוב דברים פרשת עקב: יב. ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וכו'. ואיתא בגמרא (ברכות ל"ג ב) אטו יראת שמים מילתא זוטרתא הוא וכו', אין לגבי משה מילתא זוטרתא הוא עיין שם, שמעתי ממורי ביאור ש"ס אין לגבי משה וכו' והקושיא מפורסמת הא לישראל אמר דבר זה, וביאר דכתב מהרש"א את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (בבא קמא מ"א ב), כי אין בור ירא חטא, ועל ידי שהוא תלמיד חכם בא ליראת ה', ושפיר דרשו לרבות תלמידי חכמים וכו', והנה במשה מצינו (שמות לד"ד, ל') וייראו מגשת אליו, אם כן כבר נכנסו ליראת תלמיד חכם, אז בנקל יוכלו לבוא ליראת ה', וזהו שאמרו אין לגבי משה מילתא זוטרתא, רצה לומר מאחר שכבר נכנסו ביראת תלמיד חכם, שהוא לגבי משה שנאמר וייראו מגשת אליו, אם כן מילתא זוטרתא הוא לבוא גם כן ליראת ה', שזה נמשך מזה, ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף דף ר"ח ע"ג)

ויש לומר בזה כונת מאמר חכמינו ז"ל בש"ס (פסחים כב ב)¹³, שמעון העמסוני היה דורש כל האתין שבתורה כשהגיע לְאֵת ה' אֱלֹהֵיךָ תִּירָא (דברים י כ) פירש, עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' - לרבות תלמידי חכמים, עכ"ל. ולכאורה יפלא על התנא שמעון העמסוני, אשר היה יודע לדרוש כל האתין שבתורה כולה, וְלֹא יִבְצֹר מִמֶּנּוּ מאומה זולת האחד אשר לא היה יודע לדרוש כרבי עקיבא - לרבות תלמידי חכמים. אמנם על פי דרכינו יתכן, כי הן אמת אשר שמעון העמסוני ידע גם כן לדרוש את ה' לרבות תלמידי חכמים; אכן הנה הוא ובני דורו היו במדרגה גדולה, ולדידהו ולדכוותיה גם יראת תלמידי חכמים נחשב בעיניהם למדרגה שפלה, ליקח ממנה לעבוד את ה' להגיע על ידה ליראת רוממותו יתברך שמו. ולזאת לא רצה לדרוש לרבות תלמידי חכמים. אכן, כאשר בא רבי עקיבא וראה הדורות מתמעטים, ובלתי היה באפשרותם להגיע תיכף אל תכלית יראת השם אם לא הקדים לפניו יראת תלמידי חכמים, לזאת עמד ודרש: את ה' - לרבות תלמידי חכמים

ונבוא אל הענין, והוא כדברים האלה קרה לאבותינו במדבר, וכאשר היה רוּעֵם משה רבינו ע"ה עמהם - אזי היה להם הדרגה גדולה להגיע אל מעלת יראת הרוממות. אכן כאשר עלה משה רבינו ע"ה לשמים ונשתהה שם - ונפלו ממדרגתם הקדומה, ולמען גודל התלהבות תשוקתם הנכבדה להגיע אל יראת הרוממות שאלו מאת אהרן לעשות להם דְבַר מִה שייגע להם יראה מאותו דבר, בכדי שיוכלו לבוא על ידי זה למדרגת יראת הרוממות של אין סוף ב"ה, והיתה כונתם אז לשם שמים, אמנם בזה טעו מה שתפסו יראה חיצונית, כי היא לא תתכן כלל וכלל להגיע ממנה אל יראת השם, לכן ויצא העגל הזה. וזה ביאור אמרם לאהרן עשה לנו אלהים ותרגומו עבד לנא ידחלין' כלומר, שבקשו שיעשה להם אהרן איזה דבר שייראו ממנו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו ולזאת אין לנו הדרגת יראה כמו שהיה לנו בעוד שהיה משה רבינו עמנו, והבו.

ויתכן לפי האמור, המכוון בפסוק שבפרשה זו¹⁴ ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, עד כאן. ולפי פשוטו יקשה, כי תואר 'קשה עורף' לא יתכן לתאר כי אם מי שתקיף בדעתו וכאשר גָזַר אוֹמֵר פֶּן יָקוּם ולא יִשְׁנֶה בעד כל הון, מה שאין כן באם שפעם אומר כה ומיד אומר היפוכו - אין זה קשיות עורף, ואדרבה הוא רך בדעתו. ואם כן לפי פשוטו הלא העם הזה לא יתכן לתוארם כלל בתואר 'קשה עורף' כי הם חזרו במעט זמן מדיבורם הקדום שקיבלו עליהם ואמרו יעשה ונשמע. ועל פי דרכינו ביאורו נכון, כי הן אמת אחרי שכונתם בזה היה לשם שמים כנ"ל, הנה הָמָה קשה עורף שכאשר קיימו וקבלו עליהם במעמד הר סיני - כן עתה עודם ברצונם הקדום, וכל השתדלותם בענין הזה היה למען הַגִּיעַ ליראת השם. ולזאת אמר השי"ת למשה ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם וגו' כלומר, מאחר שכונתם היה לשם אך בזה חטאו שתפסו יראה חיצונית, לכן הניחה לי ובשצף קצף¹⁵ אשר יחר אפי בהם מעט על טעותם - ואחר כך ואכלם, ואכלם הוא לשון 'תשוקה', כמו (תהלים פד ג)¹⁶ כָּלֵתָה נַפְשִׁי, שמיד אשתוקק אליהם פִּי לְכָל הַעָם בְּשִׁגְגָה

וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנִי נָא מִסַּפְרֶךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ¹⁷. יש לדקדק, מה זה שאמר בלשון 'חטא', הלא 'חטא' הוא שוגג¹⁸. וגם צריך להבין, שאמר 'מחני נא מספרך' מאיזה ספר¹⁹.

ונראה לומר על פי פשוטו, דהנה איתא בגמרא (ר"ה טז ב)²⁰ שלשה ספרים נפתחים בראש השנה; אחד של צדיקים גמורים, ואחד של רשעים גמורים, ואחד של בינוניים. צדיקים - נחתמים לאלתר לחיים, רשעים - נחתמים לאלתר למיתה, בינוניים - תלויים ועומדים וכו'. ומקשים העולם, למה לי ספרי הבינוניים אם הם תלויים ועומדים, אם יכריעו עצמם לזכות - יכתבו בספרי הצדיקים, ואם ח"ו לא - יכתבו בספרי הרשעים²¹. ויש לומר תירוץ על קושית העולם, כי לכך צריכים הבינוניים ספר בפני עצמן - כי הם נקראים 'בעלי תשובה'. כי כך איתא זכו - רצה לומר, על ידי תשובה - הכריעו עצמם לזכות²², על כן צריכים ספר לבעלי תשובה בפני עצמם, כי לפעמים הבעל תשובה יותר מן הצדיק²³, על כן צריכים ספר בפני עצמם²⁴. וגם איתא בגמרא (ע"ז ד ב)²⁵ לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה, רק להורות תשובה

¹³ תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כב עמוד ב: כדתינא: שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה. כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא - פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? - אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרשה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים.

¹⁴ שמות פרק לב: (ט) ויאמר יהוה אל-משה ראיתי את-העם הזה והנה עם-קשה-עורף הוא: (י) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואתה לגוי גדול:

¹⁵ ישעיהו פרק נד: (ח) בשצף קצף וקצף הסתרת פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: ס רש"י: (ח) בשצף קצף - מנחם פתר חרי אף ודונש אמר במעט קצף כמו ברגע קטן עזבתך וכן ת"י:

¹⁶ תהלים פרק פד פסוק ג: ונקספה וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה וישג' ורננו אל-הי:

¹⁷ שמות פרק לב: (לא) וישב משה אל-יהוה ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זָהָב: (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם-אין מחני נא מספרך אשר כתבת: (לג) ויאמר יהוה אל-משה מי אשר חטא-לי אִמְחֶנּוּ מספרי: (לד) ועתה לך נחה את-העם אל אשר-דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך ויבוס פקדי ופקדתי עליהם חטאתם:

¹⁸ ועשו העגל במזיד:

¹⁹ רש"י שמות פרק לב פסוק לב: מספרך - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים:

²⁰ תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב: אמר רבי כרסופדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים - תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה.

²¹ אלשיך פרשת אמור: נשית לב אל קושיא אחת וגדולה היא. הלא היא, כי מה בצע בשלשה ספרים, והלא היה מספיק בשנים, כי באחד יהיו הצדיקים גמורים נכתבים לאלתר לחיים, ובשני הרשעים גמורים יכתבו לאלתר למיתה. והבינוניים התלויים עד יום הכפורים, אם זכו יכתבו בספר שנכתבו בו הצדיקים, ואם לא זכו יכתבו בספר שנכתבו בו הרשעים.

²² רבינו חננאל מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב: זכו ועשו תשובה נכתבין לחיים לא זכו לעשות תשובה נכתבים למיתה

²³ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לד עמוד ב: אמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב

²⁴ ובזה ניכר מעלתם של בעלי תשובה

²⁵ תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ד עמוד ב: וא"ר יהושע בן לוי: לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שנאמר: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו'.

נמצא יכולים לומר, כשבא משה למחנה וראה את העגל ואמר מי לה' אלי ויקרבו אליו כל בני לוי ואמר להם הרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו וכן עשו בני לוי; על כן מה שעשו בני ישראל תשובה באותו עשה - היה מחמת יראת עונש דהיינו הריגה. וזה ידוע גם כן מגמרא (יומא פו ב) שתשובה מיראה - נעשה מזדונות שגוות. על כן שפיר אמר משה **ועתה אם תשא 'חטאתם'** רצה לומר, כבר עשו תשובה - רק שהיה מיראה, ונשאר מהעון רק שוגג, וביקש מהקב"ה שהחול להם לגמרי, ולא יהיה אפילו שוגג. וזהו שאמר **ועתה** שהוא לשון תשובה **תשא חטאתם** לגמרי, **ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת** רצונו לומר, אם לא תרצה למחול להם השוגג - למה לי הספר של הבינונים, כנ"ל. וזהו **ספרך 'אשר כתבת'** רצה לומר, הספר שהוא רק בכתובה ולא נחתם עדיין²⁶, כי השני ספרים צדיקים ושל רשעים המה נחתמים, וספרן של בינונים הוא בכתב לבד, על כן אם לא תרצה למחול להם לגמרי מחני נא מספרי הבינונים, כי משה החזיק עצמו לבינוני ככל ישראל²⁷, כי אם אין אתה רוצה להראות לנו גודל מעלת התשובה - אזי קושית העולם במקומה עומדת, למה לי ספרן של בינונים, וקל להבין

וימשה לא ידע פי קרן עור פניו בדברו אתו וירא אהרן וכל בני ישראל וגו', וייראו מגשת אליו ויקרא אליהם משה וגו', ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה וגו', ובבא משה לפני ה' לדבר אתו וגו', יסיר את המסוה עד צאתו וגו'²⁸. יש לדקדק, מי הודיע למשה כי קרן עור פניו שנתן על פניו מסוה; הלא נאמר **וימשה לא ידע**, ולא מצינו שהודיע לו שום אדם כי קרן אור פניו. וגם זאת קשה, למה נתן כלל מסוה על פניו, הלא בדברו עם ישראל לא היה מסוה על פניו, כי כן כתיב **ובבא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו, ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה**, ואחר כך השיב את המסוה על פניו, למה נתן אחר כך מסוה על פניו, וכי לא הגון וראוי היה שייקראו בני ישראל מפניו בעת שאינו מדבר עמם. וגם צריך להבין ענין המסוה מה היה, וכי היה הולך תמיד בכסוי על פניו כפלה. ועל הדקדוק ראשון כבר הרגיש האור החיים ז"ל²⁹.

ונראה לפרש על פי פשוטו, דהנה ידוע פי בצלם אלהים עשה את האדם (בראשית טו ו), מה זה 'צלם אלהים' - רצה לומר, שצלם אלהים הוא כך; דהנה ידוע ששמות הקדוש ברוך הוא הם **אהייה הוייה** וכשהאדם מקדש את עצמו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, והולך בקדושה תמיד - אזי שורה על פניו שמות הקדושים אלו, וזהו 'צלם אלהים' יתברך שמו ממש, דהיינו שמותיו יתברך שמו³⁰. וזהו שנאמר (דברים כח ו) **וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך** רצה לומר גם כן כנ"ל, שיקראו שם הוייה על פניו ממש, ואז יקראו ממך. ובדאי גם עתה בדור הזה ראיתי כמה זכי הראות שאמרו³¹, שראו על איזה אדם שם הוייה על פניו כראוי. ובדאי על משה רבינו ע"ה שזיכך עצמו מכל וכל - היה שורה על פניו ממש כל השמות של הקדוש ברוך הוא דהיינו **אהייה הוייה** אדניי שהם גימטריא עם הכולל מסוה³², וזה היה המסוה; וקרן עור פניו ממש על כן יראו מגשת אליו. רק בבא משה לפני ה' יתברך שמו לדבר אתו אזי נתבטלו האורות שהיה שורה עליו פנר לפני אבוקה; כי כך איתא בגמרא פסחים (פסחים ח א) **למה צדיקים דומים לפני השכינה - כנר לפני אבוקה**. על כן בטל המסוה הנ"ל מעל פניו. אבל בבואו לפני בני ישראל מיד היה שורה ממש הקדושה שקיבל מהשכינה, דהיינו השמות הנ"ל שהם גימטריא מסוה וזהו **קרן עור פניו**. ויתורצו כל הדקדוקים שפיר. וגם כשדבר עם בני ישראל את אשר יצוה ירד קצת ממדרגתו, כי צריך הרב לצמצם שכלו כשלומד עם התלמידים³³, על כן גם כן בדבר עם ישראל - בטל קצת מן הבהירות שלו, על כן כתיב **ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה** כי מיד שפסק מדבר אתם - היה שורה הבהירות גדול עליו, כנ"ל

²⁶ תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב: רב נחמן בר יצחק אמר מהכא: ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, מחני נא - זה ספרן של רשעים, מספרך - זה ספרן של צדיקים, אשר כתבת - זה ספרן של בינוניים.

²⁷ ועל כן אמר מחני נא על עצמו

²⁸ שמות פרק לד: (כז) ויאמר יקוק אל-משה כתב-לך את-הדברים האלה ל' על-פני הדברים האלה כתיב אתה בריית ואת- ישראל: (כח) ויהי-שם עם-יקוק ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתב על-הלוח את דברי הברית עשרת הדברים: (כט) ויהי ברדת משה מקר סיני וישני לחת העדת ביד-משה בדרתו מן-הקר ומשה לא ידע פי קרן עור פניו בדברו אתו: (ל) וירא אהרן וכל-בני ישראל את-משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו: (לא) ויקרא אלהם משה וישבו אליו אהרן וכל-הגשאים בעדה וידבר משה אליהם: (לב) ואחר-כן נגשו כל-בני ישראל ויצאם את-כל-אשר דבר יקוק אתו בקר סיני: (לג) ויכל משה מדבר אתם ויתן על-פניו מסוה: (לד) ובבא משה לפני יקוק לדבר אתו יסיר את-המסוה עד-צאתו ויצא ודבר אל-בני ישראל את אשר יצוה: (לה) וראו בני-ישראל את-פני משה פי קרן עור פני משה והשיב משה את-המסוה על-פניו עד-בא לדבר אתו: o

²⁹ אור החיים: (כט) ברדת משה מהר וגו'. ... עוד צריך לדעת מי הודיעו למשה כיון שלא ידע מעצמו ואם הודיעוהו למה לא הודיע הכתוב סדר ההודעה.

³⁰ מאור ושמש בראשית פרשת בראשית: השי"ת צמצם אורו שיהיה מקום לעמידת העולמות, והצמצום הראשון היה בשם אהייה ומיליון, שהם נקראים לבושי יתברך שמו, שמצמצמים אורו יתברך שיהיה מקום פניו לבני העולמות. ואחר כך המשיך לתוכן שמות הוייה, ששם הוייה הוא שם העצם, כידוע מכתבי האר"י ז"ל. והשמות הוייה הם פנימיות העולמות, ומאירין דרך המקיפין. והשלשה מילויי שם אהייה שהם קס"א קנ"א קמ"ג - עולין כמנין 'חותם' עם הכולל, שהם חותמו יתברך, כידוע. ושמותיו יתברך, שהם אהייה הוייה אדני - הם הצלם אלקים. והצדיק, על ידי שהוא מזכך את עצמו וקדושתו, הוא ממשיך עליו קדושות השלשה שמות הללו שהם הצלם אלקים.

³¹ מאור ושמש בראשית פרשת וירא: דהנה יש כמה מדרגות צדיקים; יש שממשיך רפואה על החולה, מחמת מעשיהם שמברכין בידיו ממש את החולה, ועל ידי זה נתרפא. ויש שממשיך הרפואה על ידי שרואה הצדיק את החולה. ולמעלה מזה, מדרגת הצדיק אשר אם החולה רואה אותו מיד מתרפא, וזה הוא מחמת שהוייה הקדושה ב"ה שורה על הצדיק, וכשהחולה רואה את צדיק הזה - מעורר בלב החולה הרהור תשובה ומשעבד את לבו לאביו שבשמים, ועל ידי זה נתרפא. כדאיתא בש"ס (ר"ה טא א) כל זמן שהיו ישראל משעבדים את לבם וכו' - מיד היו מתרפאין.

³² 112

³³ תורת המגיד ש"ס פסחים: כשהרב רוצה להבין לתלמידו שכלו הרחב ואין התלמיד יכול לקבלו, אז הרב מצמצם שכלו בדיבורים ואותיות, עד"מ כשאדם רוצה להריק מכלי אל כלי ומתיירא שמה ישפוך לחוץ, אזי נותן כלי הנקרא משפך, ובזה המשקה ההיא מצומצמת, ועל ידה מקבל הכלי ההוא ולא נשפך דבר החוצה. וכן הוא הדבר הזה, ששכל הרב מצומצם בדיבורים ואותיות אלו שאומר לתלמיד, ועי"ז יוכל התלמיד לקבל שכל הרב הרחב.